

Șburătorul

ANUL IV, No. 9 Serie nouă
MARTIE 1927

Abonamentul pe un an . . . . . 100 Lei
Pentru autorități . . . . . 500 Lei

Director : E. LOVINESCU

NUMĂR DE 12 Pagini
10 LEI

REDACȚIA : Str. Câmpineanu, 40
ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei, 169

D. ANGHEL ¹⁾

Filonul poeziei lui D. Anghel s'a prelinș între două strate literare impermeabile. De desupt, clisa literaturii sămănătoriste, valorificată prin ideologie națională și socială, i-a împiedecat penetrația și actualizarea : „In acest timp de liberă camaraderie artistică, scria, de pildă, d. Iorga despre Anghel, poetul s'a gândit mult asupra sa, asupra altora. S'a crezut nedreptățit și a simțit o plăcere amară în aceasta. Când s'a ivit iarăși poet, căuta în lumea florilor eroii săi, într'o vreme când ne dădeam cu toții silința să aflăm literaturii românești alte izvoare și altă îndreptare. Imnurile către florile scumpe de oraș mare erau așa dar o sfidare“. Prin lipsa de neconformism cu ideologia sămănătoristă, poezia lui Anghel era, așa dar, privită ca inactuală de critica sămănătoristă și trecută printre preocupările inutile. De asup'ra, — în afară de considerațiunile personale a căror motivare se poate găsi în *Caleidoscopul lui A. Mirea* — clisa criticii didactico-raționaliste a d-lui M. Dragomirescu dela *Convorbiri critice* — de altfel, fără răsunset literar — se opunea acestei poezii de pură senzație: atât de limpedea *Cum cântă marea* i se părea, de pildă, criticului „un minunat exemplu de manierism ce dă naștere la beție de cuvinte“ ; *Legenda funișeilor* era condamnată ca păcătuind „prin vagul relațiunilor de timp și spațiu, prin lipsa de motivare și contur“ — adică tocmai prin ceia ce-i constitue noutatea și o fixează în cadrele literaturii moderne : căci, oprit în revărsarea sa de ideologia sămănătoristă și condamnat de raționalismul didactic, subțirele fir al poeziei lui D. Anghel s'a strecurat, totuș, prin aceste straturi impermeabile pentru a forma un autentic punct de plecare al poeziei moderne.

* * *

Din faptul de a fi indeplinit un astfel de rol istoric, nu înseamnă însă că trebuie să privim poezia lui Anghel ca o poezie revoluționară. Întru cât, nici prin calitate sentimentală, nici prin expresie, nu reprezintă un salt în necunoscut ; sub raportul formei, ea s'a desvoltat normal din brazda eminesciană ; iar ca sensibilitate, de contrastează cu poezia sămănătoristă sau cu retorismul lui Cerna, se situează, totuș, în poezia contemporană franceză a unui modernism cumințit și academic ce-i constitue originalitatea punții de trecere spre poezia de astăzi.

1) Fragment din studiul asupra lui D. Anghel din *Istoria literaturii române contemporane*, vol. III : *Evoluția poeziei lirice*.

Cine a avut în mână caetul de poezii de tinerețe ale lui Anghel — inedite sau culese din foile ieșene — cunoaște tiranica obsesiune eminesciană sub care i s'a format talentul : cu evoluția de mai târziu, obsesia s'a risipit, de sigur, fără să fi împins emanciparea până la crearea unui nou material de expresie. Într'un discurs rostit la desvelirea bustului lui Eminescu de la Galați, Anghel a fixat cu patetism tragedia poeților posteminesciani ; geniul sleiește solul de producție a speciei sale literare ; el e copacul uriaș, în umbra căruia vegetația se ofilește ; însăși evoluția artei se determină, de altfel, prin apariția succesivă a marilor creatori de sensibilitate și expresie, dăunători urmașilor absorbiți în suggestia noiei formule ; au trebuit, astfel, câteva decenii pentru ca literatura noastră să se poată emancipa întru câtva, de obsesia eminesciană. Fără a fi atât de pronunțat ca, de pildă, la St. O. Iosif sau Cerna, eminescianismul formal este totuși evident și în opera matură a lui Anghel ; deși desvoltată în sânul unei concepții poetice inactuale, sub acest raport, acțiunea de emancipare a lui Coșbuc și Goga e mai categorică ; nu e vorba numai de ruralismul și provincialismul limbii acestor poeți ardeleni ci și de expresia figurată, de armonia și de structura strofei lor, cu totul altele. Cu toate că a lucrat în linia evoluției viitoare a limbii noastre poetice, Anghel nu s'a arătat o personalitate revoluționară ; fără vigoarea plebee a altora, elegant, urban, moderat, el n'a rupt tiparele expresiei convenite, cum o va face ceva mai târziu, de pildă, d. Minulescu, ci și-a menținut oarecari aderențe cu trecutul, îndreptându-l încet, ca pe o albie, spre noile destine poetice ale unei rafinări și ale unei transparențe, pe care el nu le putea realiza încă deplin. Din punctul din care judecăm noi astăzi, eleganța formală a lui Anghel ne pare prea academică, versul prea definit, strofa prea arhitectonică, limba prea puțin personală : văzută însă în mediul său imediat de formație, deși captează filoane existente, această expresie poetică, fără originalitate prea distinctă, reprezintă, totuș, un filtru prețios prin care s'au eliminat impuritățile poeziei sămănătoriste.

* * *

De altfel, acesta este sensul precis al poziției lui Anghel în evoluția literaturii noastre : dacă nu reprezintă încă o transcendență, reprezintă, totuși, o filtrare

și o rafinare a materialului poetic; în năvala realismului sămănătorist și a ruralismului ardelean, fără să ajungă la o desăvârșită spiritualizare și mai puțin la „poezia pură“, ea reprezintă o sublimare și o rafinare a elementului poetic, în care poezia contemporană își recunoaște un bun al său. Poezia lui Anghel este o pură problemă de sensibilitate fără altă finalitate: ea nu e covârșită nici de elementul intelectual și, deci, nu se rezolvă în „concepții“ de caracter mai mult retoric, cum se rezolvă într-o bună parte a operei lui Cerna, ce-și închipuia că menirea poeziei e să dezvolte idei generale, nici nu-și trage substanța din sentimente colective formate dintr'un aliagiu de elemente eterogene greu de determinat. Inactuală în momentul ei de producere, moment dominat de finalismul și etnicismul sămănătorist și apoi de raționalismul didactic, poezia lui Anghel este actuală acum și aproape singura —

nu uităm firește pe Macedonski — spre care poezii se mai îndreaptă azi. Nu trebuie, totuși, să-i exagerăm valoarea: oricare i-ar fi distincția academică, rafinarea, noutatea imaginii, transparența, recunoaștem în ea mai mult tendințe decât realizări; rafinarea nu merge până la eliminarea complectă a elementului poetic convenit și banal, de care e plină încă poezia de gingășie sentimentală a lui Anghel; în fluiditatea ei grațioasă și ușor muzicală, nu simțim dificultatea învinsă și acel relativ ermetism ieșit dintr'un proces de abstractizare; spiritualizarea nu merge nici ea până la transcendență, într'o poezie organizată încă uneori pe anecdotă; senzația este, în genere, superficială așa că nu găsim într'insa ecoul „inefabilului“, pe care încercă să-l sugereze poezia contemporană.

E. LOVINESCU

PENTRU MONICA

(când va fi mare)

*Să nu prelingă, să nu pice
Viu-Spiritul primit în ea
La azimi albe să-l ridice,
Sfîit pruncia ei trecea.*

*Sori zilnici grei ardeau sub dungă,
Ușori sunau în răsărit.
Și nori ce nu știau s'ajungă
Și munții căți i-a întâlnit*

*Suiiau cu iezerii să cate
La anii falnici douăzeci.
Vedeau din ceasul ce nu bate
Din timp tăiat cu săbii reci.*

ION BARBU

MINUNEA

*In brațe străvezii de altădată
Pieptul sărac, strângând-o, vream să-mi ard
Cu vremea 'n care strigă ridicată
Adolescența 'n vânt ca un stindard.*

*Mesteacăn ce din nopți duce 'n amiază
Imbrățișarea lumii 'n crengi, pe trunchiu —
Tras din azur și din iubire, azi
Trup poleit văzându-mi — ingenunchiu.*

VLADIMIR STREINU

INVIOLATĂ AETERNITAS

*Arhanghelul plângea pe puntea cristalină
căci răspândind efluvii de muzicalitate
a sferelor de aur procesiune lină
aluneca în goluri fără finalitate.*

*Interogând concentric multiplele chimere
din orbita de foc a fulgerelor sale,
privi cum traectorii de jacle efemere
iluminau tăcerea nopții universale.*

*Și 'n spații răsunară principiile vane
(arhanghelul astral plângea 'n singurătate)
căci lumile săpau elipse diafane
In pură melodie fără finalitate.*

G. CALINESCU

GENEZA

*Un suflet amplu care-a revărsat
Tumult de sunet și culoare peste
Un vis, care suna, argint curat,
Când fumegau și vâgăuni și creste.*

*Un dor tăios și-un gând de evadare
Țipa zvâcnind în orice faptă vie,
Pe jgheburile lumii 'n revărsare
Ourga atunci o caldă bucurie.*

*Metalul s'a topit acum, dar unde
E sufletul întreg de altă dată,
Când într'un fir de iarbă azi s'ascunde
Și 'ncovoiat, el plânge și se cată?*

G. NICHITA

LIED

*Să te legăn pe o nucleușe aeve,
ușure peste ochi să te desmierd;
ridice-se ale pământului seve
Ca 'n jertfelnice 'n care să te am, să te pierd.*

*Trupul să ți-l porți ca pe-o lacrimă geana,
frângu-ți-l roua în tulburare;
dragostea 'n hipnotica și ariana
trecere spre lumina cea mare.*

*Glasul subțiat pe mătăsurii junghiate,
ușure sfâșiindu-se fără voroave
și 'n sânge gălgăite pietrele-i mate
rostogolindu-se 'n gonguri firave.*

*Cum să te legăn, alb să te dărui
plinilor de preajma ta miresme,
și 'n desfășurări, să te 'nalț, să te nărui
și să te rostegți în mine ca 'n catapetesme.*

CAMIL BALTAZAR

SURORILE VASILESCU¹⁾

În strada Sirenelor, la doamna Zoe Vasilescu, se face joc de cărți în fiecare joie. O masă mare de baccară, adică una mică de bucătărie, înădită cu altă masă mică, tot de bucătărie adusă (dela sora dumisale, dela coana Luța, care la rândul ei avea joc de cărți, orice s'ar fi întâmplat, Marțea. Coana Luța văduvă de războiu, este soră mai mare și ceva mai grasă decât doamna Zoe Vasilescu, măritată și foarte grasă.

În fiecare Joie venia de dimineață și ajuta Zoicăi să scoată mobila din dormitor, s'așeze mesele de cărți, să pue gaz în lămpi, să cumpere zahăr, cafea și chibrituri, să pregătească în fine gustări, dreptunghiuri de brânză albă și rotițe subțiri de mezeluri, puse între felii de pâine neagră, fără coajă, așa cum văzuse ea în lumea mare, la cercul militar, odată de mult când s'a dus cu răposatul și a vorbit cu regina. Această întâmplare o așeza solid în jețul trainic de stejar și în considerațiunea surorii sale mai mici, care-i zicea tanti și-avea să-i mostenească toată averea, după cum afirmă foarte des coana Luța în fața musafirilor.

Averea ei nu era cunoscută de nimeni, dar părea mare, judecată după lanțul gros de aur ce se strângea ca un cablu în jurul gâtului său de atlet.

Domnul Romeo Vasilescu, subșef la R.M.S. este mic și slăbuț, înșeală la cărți și are două fete, cari nu mai sunt mari. Una nostimă și divorțată, prinsă în flagrant-delict o lună după căsătorie, chiar în domiciliul conjugal și alta care înțelege și făgăduiește de toate, dar care nu s'a măritat, fiind urâtă, mică și slăbuță, ca tată-său. Domnul Romeo Vasilescu își adoră fetele cu intensitate cu care și urăște nevasta.

O dușmănie ascunsă a crescut neputincioasă, trădată numai de privirile-i înfrigate și rele, cu cari o urmărește când nu-l vede nimeni.

Această ură a pornit alimentându-se din neajunsuri agravate progresiv. Pe măsură ce se ngrășa nevastă-sa, Romeo, căsătorit din dragoste, nu mai avea loc în pat din pricina Julietei. Patul, era potrivit: nici de-o persoană, nici de două; dar bărbatul se trezea de regulă jos, pe covorașul ros până la urzeală, când noaptea se întorcea nevastă-sa pe-o parte, după cum fusese o vreme strivit încercând să se culce la perete. Din trăsură eșia cu greutate, după ce încăpuse anevoie, iar la masă doamna Zoe Vasilescu îi pigulea din farfurie ce era mai bun, afirmând că nu-i e foame deloc și-i sorbia caimacul după ce declarase că n'are poftă de cafea. Dintr'atâtea capete de acuzații răsăria însă unul de o gravitate excepțională, pe care Romiță, cum îl alinta, fără să bănuiască nimic coana Zoica, nu i-l putea erta odată cu capul. Ultim vlăstar din adevăratul neam al Vasileștilor, după cum ar fi putut, spunea el colegilor de birou, dovedi cu acte, domnul Romeo Vasilescu dorise să aibă un băiat, care să-i continue numele.

Nevastă-sa îi dăruise două fete. Păcatul acesta n'a fost ertat, istoria e martoră, de nici un cap de familie cu pretenție de aristocrat veritabil. Incolo domnul Romeo Vasilescu era om pașnic și bun. Se ducea regulat la slujbă și fuma mult. Fetele făceau ce voiau din el: îi luau câștigul dela cărți să-și cumpere ciorapi de mătăasă și-l sculau să le deschidă ușa, desculț și'n cămașă, când se întorceau noaptea târziu, ziceau ele, dela cinematograful. Pe nevastă-sa n'o înfrunta niciodată. O servea din deprindere, resemnat, ca să aibă liniște.

Căsnicia lor era jalnică. Pornind să joace din tinerețe și din distracție, deveniseră cartofori prin necesitate. Neputând trăi din leafă, rămăseseră legați numai de această patimă comună. Trăiau cu alternative de belșug până la risipă și cu zile de mizerie neagră. Dela căsătoria lor, n'au reparat, n'au cumpărat nimic nou, n'au înlocuit nici unul din lucrurile sparte. O canapeluță și câteva foteluri cu rotițe, o harabae de pian, care vibra din toate coardele la infinit când atingeai

vre-o clapă, alcătuiau salonul, odaia dela stradă, în care se culcau fetele, pe un divan înșesat de stelnițe.

Ceștile n'aveau farfurioare și nu erau pahare pentru toți. În zilele în cari aveau musafiri, împrumutau de pe la vecinii, cari aduceau lucrurile cerute cu gura pungă și le predau întregi și pe număr, rămânând să mănânce cu autoritate din cele ce se ofereau invitaților la jocurile de cărți. Lina, muere zdravănă, cu nas turtit, cu țate mari, cu picioare groase, îi servea cu toane, adăpostindu-și amănții în bucătăria mică, întunecoasă și umedă din fundul curții. Avea leafă de primit din urmă, mânca uneori prăjituri, mai des ceapă cu pâine, se mbrăca din bacșipurile adunate dela jucători, sau din rochiile dăruite de cucoană când o amenința că pleacă.

Vasileștii nu umblau niciodată pe jos; se întorceau din oraș în taximetru, bărbiți de mahalagii ieșiți la ferestre sau în pragul caselor. În zilele de primire, fetele se așezau mascote pe lângă jucătorii cu noroc, părtașe la câștig, divulgându-le cărțile prin semne stabilite cu cei din casă, amestindu-i, Margareta, cea mai mare, cu ochii verzi, cu buzele roșii, cu nervii libertini și Titii stărpitură străvezie, îmbrăcată numai în negru, ispititoare pentru că părea minoră. În camerele nescuturate, cu pereții acoperiți de fotografii și de ilustrații prăfuite, începură de pe la trei să sosească mosafirii. Lenuța Pipărescu, telegrafistă văduvă, fu cea dintâi și se apucă să joace imediat tablanel pe un pol, cu cărți vechi, în antreul afumat, de soba de tablă, cu coana Luța, pe care în glumă, intimii o porecleau urât.

— „Jucați“, le zise gazda, dar când or veni partenerii de poker să lăsați masa liberă.

Veniră apoi, intrând odată, râzând ca niște nebune, Viorica, o văduvă frumoasă, scoasă din varietate și care ținuse trei bărbați cu cununie; Marioara, care avea un copil din flori și madam Roza, femeie voinică, matură, care ctreerese lumea. Despre ea se povesteau grozăvii. Se șoptea, că are parale adunate de prin Cairo și Constantinopole. În realitate trăia vânzându-se prin hoteluri, prezentată ca damă măritată, provincialilor, dornici de aventuri, sosiți cu trenurile de noapte. Lola, italiancă impunătoare, cu mustața mijindă, care înjura ca un surugiu, mâncând din ochi pe Margareta, Maiorul Pleșoianu, ofițer de administrație la pensie, cu figură de nou născut, încadrată de barbă albă numai pe sub fălci care îndopa pe Titii cu ciocolată, cu ochii micșorați de viții ascunse.

În urma lui intră căpitanul Istrate, sărută politicoasă mâinele cucoanelor și fu tras la o parte de Margareta și îndată după el locotenentul Davie, farmacistul Negreanu, căruia i se zicea doctor, Kallman, negustor de ouă, Kohn, mojiș, pentru că da bani cu camătă, în fine Hermann, care se recomanda inginer petrolist și Gafencu, om politicoasă și respectat, pentru că vorbea franțuzește. Jocul începu imediat.

GH. BRĂESCU

Ultimele lucrări ale colaboratorilor „Sburătorului“

E. Lovinescu, *Viața dublă*, (roman), ed. Ancora. Lei 60.

G. Brăescu, *Moș Belea*, (roman), ed. Ancora. Lei —

Hortensia Papadat-Bengescu, *Concert din muzică de Bach*, (roman), ed. Ancora. Lei 80.

F. Aderca, *Femeia cu carne albă*, ed. Ancora. Lei 60.

G. Nichita, *Evadări*, poezii.

M. Iorgulescu, *Marginalia* (studii critice) ed. Ancora, sub presă.

1) Fragment de roman.

COCA-AIMÉE¹⁾

Turburarea Leonorei cu privire la sosirea lui Coca-Aimée se redusese la puțin lucru. Umblase neastâmpărat prin camera ei și nu mai privise lung pe fereastră la basiniul din parc.

— Nu trebuie să te ostenești cu nimic! — îi spusese Walter, care ținea mult la rânduiala apartamentului și n'avea încredere în inițiativa Leonorei. Nu știa că Leonora în lipsă de inițiativă, avusese în caracter capriciul, ce înlocuise cu succes inițiativele. Walter cunoscuse pe Leonora, întâi descumpănită de boală și acum descumpănită de mediu.

După unele indicații generale ale lui Walter, intendentul și infirmiera șef, — se ocupase cu instalarea camerei sorocite domnișoarei. Se ținuse seamă să fie destul de aproape și destul de departe de a Leonorei, pentru a respecta și sentimentele și libertatea fiecăruia. O cameră foarte luminoasă cu vedere spre parcul din față, cu cabinet de toaletă și mobilier în stil de artă modernă, — nu în stil de muzeu, — aștepta foarte potrivit cu gusturile ei, pe Coca-Aimée. Leonora ar fi mers bucuroasă la gară, dar ora o împiedicase. La șapte dimineața, Coca-Aimée, cu tenul proaspăt și pasul sigur, coborîse din automobil, drept în brațele mamei sale larg deschise.

Prezența Leonorei în sanatoriu, care nu fusese până atunci deloc simțită și nu schimbaseră cu un singur tact mișcarea de orologiu de acolo, acum dublată de o altă prezență, devenea mult mai însemnată. Felul cum era organizat serviciul casei, adică un același personal pentru sanatoriu ca și pentru familie, nemulțumise dela început pe Leonora, fără să fi cutezat totuși a protesta. Soneria camerilor de stăpân răspundea la capătul coridoarelor de bolnavi, de unde femeea ce avea grija specială a apartamentului Directorului, sosea îmbrăcată cu uniforma albă a infirmierelor; feciorul avea și el același șorț numerotat ca băieții dela sala de operație; portarul casei era unul singur și secretarul avea atribuții de serviciu, atât ale familiei cât și ale instituției.

Coca-Aimée nu fusese de fel descumpănită de această organizare ce semăna cu a pensionatului vienez. Cum avea însă idei hotărâte asupra vieții de familie, observă dela întâia privire defectul. La prima ocazie spusese deci Leonorei în fața lui Walter; — Mamă, am să te rog să dai ordin ca fata din casă care mă servește, să poarte rochie neagră, șorț mic alb și bonetă de dantelă.

Tăcerea Leonorei și a lui Walter, nu păruse a o interesa. După un timp Leonora cercase să spună ceva, fetei, să renunțe sau lui Walter să consimtă? Nu avusese timp de oarece Doctorul sunase pe intendent, recomandându-i să ia instrucții pentru locuința particulară a domnișoarei.

Walter ținea să satisfacă prima cerere a musafirei cu atât mai mult cu cât incidentul îi atrăsese atenția asupra faptului că Leonora nu fusese niciodată întrebată asupra dorințelor ei. Walter nu era ce e drept îndestul de sigur pe propriile lui vederi în ce privește conducerea menajului, iar siguranța calmă a pretențiilor fetei, îi da impresia unei competențe.

Lărgind sensul permisiunii, Aimée urmăse pentru tot ce avea de cerut să cheme pe intendent sau să se ducă singură la biroul lui, dealungul coridoarelor pe care Leonora nu le putea suferi. Pentru fată erau asemănătoare cu „promenoirul“ școlii. Ea avea de cerut foarte multe lucruri, dar nu se băga de seamă din pricina aerului ei indiferent și a vocii egale și bine timbrată.

După ceva șovăire d. intendent primise procura Directorului drept *generală* și urmăse a satisface cererile. Ici-colo, unele dorințe îi păreau în contradicție cu ordine precedente ale patronului și atunci cerea timp de gândire, până lua ordinul d-rului Walter, care, după o șovăire, aproba. Un

circuit al voințelor contradictorii se făcea astfel, cu fire însă neaparente, între doctor și fata vitregă.

În mintea lui Walter se făcea acum o ușoară cută a cugetării despre prezența ce nu i se mai părea inofensivă fără să i se pară încă supărătoare. Nu avea nimic precis de imputat fetei. Dorințele ei, ce turburau oarecum ordinea lucrurilor, sfârșise prin a le atribui unei vârste fără responsabilități. Faptul că Aimée circula liber în sanatoriu prin contrast cu Leonora, îl mulțumea în vanitatea lui de proprietar. Privind-o ca pe singura distracție la îndemână, fără a se amesteca de aproape, fără curiozitate științifică sau interes pentru bolnavi, fata luase în adevăr cunoștință de tot localul ca de un teren sportiv și strategic, și continua a-l inspecta la intervale, ca măsură tactică. Jocul ei era șah la Rege. Regele era firește Walter, pe care d-ra Aimée îl găsea prea autocrat pentru gustul și orgoliul ei. Începuse un război de precădere încă diplomatic și desigur protocolar.

În camera ei, fata era mulțumită. Nu putea suferi clar obscurul și ștofele de culori închise. Îi plăceau lacul și cretonul, mătasea și cristalul care, cu netezimea și lumina lor îi conveneau drept cadru persoanei sale.

Numeroase fotografii de prietene și de artiști de cinema cu iscălitura proprie, cum și câteva aquarele și pyro-desenuri de bun gust, erau răspândite pretutindeni. Două trei cupe Argy-Rousseau pentru flori și bijuterii, dau o notă de lux camerei ei juvenile. Mulțumirea fetei nu se manifesta, de altfel, decât prin noi pretenții; în schimb în corespondența amicală ce ocupa o mare parte din zi, era mai expansivă. Prietenele de pe cele două continente cunoșteau amănunțit interiorul descris, chiar cu ceva exagerație, printr'un simț al perspectivei. Mulțumită deplin de camera ei, Coca-Aimée nu avea pentru saloanele somptuoase și zadarnice, nici antipatia, nici ignoranța Leonorei. În educația ei complectă, intrase respectul muzeelor. Apoi fata începuse acum a găsi că sanatoriul de departe și colecția de alta, erau titluri de originalitate și de distincție pentru căsnicia nouă a mamei ei, a cărei existență o împărțasea. Pentru motive, deci personale, era de acord cu cele două mari pasiuni ale stăpânului. Orice protestare timidă a Leonorei, găsea pe Aimée de partea lui Walter, cu forme de altfel foarte rigide către doctor și foarte grațioase către mama ei. Față de aceea grațiozitate, Leonora era fericită, iar pe Walter aprobarea în ce privea sanatoriul și muzeul, îl mulțumea. Există acolo până la urma urmei, destulă armonie; există însă și o coaliție feminină. Coaliție de două, din care una pasivă dar investită cu prestigiul conferit de primarul și popa din Predeal, iar cealaltă, deși cu rol lăaturalnic, cu o activitate cu atât mai reală, cu cât era dozată mai cumpătat. Dece coaliție și război? Pentru că unde sunt doi oameni sunt elementele luptei, iar unde sunt trei, ale războiului.

Când d-rul Walter întâlnea de altfel, în trecere pe noua cameristă, silueta ei de cinematograf, îi făcea plăcere și ajunse la convingerea că organizarea dinaintea ei serviciului fusese o greșeală. Numia deci în glumă pe Coca-Aimée, *Domnișoara ministru*, sau *Ministrul Palatului*. Aceași numire i-o dăruia cu ton acru, atunci când vre-o inovație nu-i plăcea, cum fusese, de pildă, schimbarea grădinarului. Sera casei Walter era o adevărată grădină de iarnă, dar Franz, un bătrân tipic al ornamentelor de frunze colorate, fusese înlocuit prin demersurile ascunse ale fetei, cu un tânăr horticultor plin de fantezii costisitoare. Pe tema grădinarului fusese chiar, ceace se putea chema o ciocnire. Walter spusese Leonorei cu oțel în glas și în privire: D-șoara Ministru își depășește atribuțiile. Pune acum și diagnoze. A dovedit că bătrânul Franz e bețiv și incapabil de lucru. Eu nu băgasem de seamă la el astfel de simptome. În schimb mutra de cabaret a candidatului susținut de Dumneaei nu-mi convine. De emoție Leonorei îi pocnise jartiera la corsetul

1) Fragment din romanul: *Drumuri ce nu se văd*.

prea just. Își dase seama că astfel de cuvinte pronunțate de Walter, erau ordine și muștrări și rămase prostiță. Fata își dase și ea bine seama și tocmai de aceea făcuse ca și cum erau numai cuvinte *oarecari* și se așezase liniștit la masă, vorbind de croitoreasă. În felul acesta chestiunea rămăsese nelămurită, adică horticultorul „fesch“ — cum scria Aimée colegelor de pension — la postul lui, iar bătrânul Franz, la pensie după hotărârea nevoită a lui Walter. Hotărâre potrivnică preceptelor lui de economie, dar necesară pentru a-i confirma lui singur puterea de a dispune și a-l acoperi față de ceilalți, ce nu trebuiau să bănuiască că schimbarea grădinarului nu e făcută cu învoirea lui deplină. Timp de două săptămâni, fata căutase prin mica publicitate, grădinar nou, și se distrase cu multă gravitate alegând dintre candidații numeroși ce se prezentase, pe cel mai „fesch“. Aimée nu o punea la curent, de teamă că va încerca s'o împiedice și cum n'ar fi ascultat-o, era de prisos s'o turbure. D-rul Walter nu arunca de altfel nici o răspundere asupra Leonorei. De starea de război, care pentru fată era un exercițiu gimnastic al voinței, doctorul nu-și da încă seama; își da seama însă acum că o fată vitregă nu e chiar o sinecură și Coca-Aimée îl silea să-i constate mereu existența. Ceva ca boala arțăgoasă a unui client, față de care trebuie să te păzești, mereu, client, care tocmai de aceea devine mai interesant ca alții.

În duelul acesta Walter nu era victorios, deși avea de partea lui și temperamentul și argumentele. Cea mai mare biruință obținută de Aimée fusese de sigur schimbarea meselor, la care tăcerea devenise generală și sinistă. Conversația profesională își rupse legătura de când Aimée sta țepănă alături de mama ei, servindu-și și mâncând fără o privire sau un cuvânt. Leonora se arătase numai stângace cu tovarășii, Aimée era fățiș ostilă. D-rul Walter făcuse dovadă că e foarte nemulțumit și se pregătia să ia măsuri, dar nu apucase să se manifeste, când Aimée, cu un mare tact al momentului, declarase categoric că mesele în felul acesta sunt cu totul nepotrivite cu traiul familial. Acei domni erau musafiri când vrei și când nu vrei. Nu putea cineva avea migrenă sau vorbi de lucruri intime. Ce calitate aveau?

Intrebări nu tocmai lipsite de temei ce se adresau Leonorei, adică neantului. Fie din pricina cutezanței fetei, fie din regretul că fata nu va fi satisfăcută, Leonora ieșise din neant iubind în plâns. De teamă ca plânsul să nu fie inoportun îl transformă într'o mică criză de nervi, amintindu-și unele capacități din trecut. Progresul spre regăsirea ei însăși se dovedea astfel însemnat.

Coca-Aimée chemase tot personalul medical în ajutor și organizase îngrijiri ca pentru o catastrofă. Prin atitudine, nu prin cuvinte, pusese chestiunea sănătății Leonorei: — Mama mea suferă! — spuneau gesturile ei. Dece suferă? rămânea nelămurit.

În timpul scenei, Walter privea pe Leonora cu ochiul perspicace al medicului ce vede că nu există pericol și pe Coca-Aimée cu ochiul expert ce constată aptitudini de sânge rece și de îndemănare.

— Iată o pseudo-bolnavă! Iată o infirmieră!

Nervii lui struniți de o voință îndelungată în cursul marelui morale prin care trecuse cu Salema, nervii lui dezobșnuși de vibrație, simțeau totuși o mică iritare. — Scene! — își zicea cu nemulțumire. Ceva din straturi mai profunde precumpănia însă nemulțumirea: era distanța parcursă dela boala morală de atunci până la scena puerilă de acum: Alt om pentru altă lume! Un om nou pentru necazuri noi! Clipi din ochi ca cineva ce se deșteaptă dintr'un vis de sabat în camera lui banală și tihnită.

— Capul ceva mai jos! — zise cu răceală fata, care așeza pe canapea pe Leonora, revenită în simțiri. Walter concedia cu un gest personalul. Coca-Aimée potrivea capul cu adevărat patetic al Leonorei. Walter privi odaia, femeile și pe acel „eu“ cu care refuza odinioară să se întâlnească. Privi un moment peisagiul din adâncurile lui morale fără să clipească. Se întoarse apoi de pe drumurile ce nu se văd.

Aimée sta pe un scaun la căpătâiul Leonorei ce se prefăcea ațipită. Fata luă de pe etajeră o carte și cu capul plecat găsi o poză reușită de absorbire. Walter ieși cu indiferență și cu precauțiune, ca un medic ce și-a sfârșit vizita. Fata își lasă cartea deoparte și părăsi poza: „Jenne fille veillant sa mère“. De rândul ăsta nu fusese cea mai tare... dar intervenirea Leonorei era devină... și totuși era un câștig: D-ra Aimée dovedise tutulor — și poate chiar lui Walter că mama ei trebuie înconjurată de atenții. Așa dar tot succes fusese până la urmă!

— Scoală-te mamă și fii cuminte. Eu am lăsat tot deschis la mine în odaie și nu-mi place să umble Roza prin lucruri!

Supusă și foarte simpatice în atitudinea lăncedă ce o prindea ca totdeauna bine, Leonora, pe care o dorea destul de tare capul, se sculă, de și ar fi vrut ca Aimée să mai rămâie lângă ea.

— Și vezi, mamă, altădată caută să-ți ții nervii! — spuse din ușă Aimée destul de serios și destul de blajin...

...Walter nu putea suferi să fie pus în situația de vinovat. A doua zi veni la Leonora spunându-i că vrea să-i vorbească ei singure. Aimée își trase scaunul și măsura de pirogravat ceva mai departe. Neputând însă nici ieși și nici da fata afară, vorbi cu ea de față.

— Cam ce doria Leonora în privința meselor, ...și dece nu spusese?...

Tonul cerca să fie drăguț, dar era înțepat. Leonora găsi un răspuns minunat:

— Nu vreau deloc să-ți schimb obiceiurile! —

Walter stăruie, fu chiar nevoit să declare că s'a însurat ca să-și schimbe obiceiurile. Un surâs se reflectă pe caseta pirogravată de Aimée. Walter nu-l văzu. Credea că disprețuștea pe fata mofuroasă și că reclamațiile ei erau ecoul nemulțumirii vădite a Leonorei, cu privire la mese. Cum nu puțu scoate alt nimic dela Leonora și cum apucase a propune, pentru a pune sfârșit, trimise pe nevastă-sa să dea instrucțiunile ce va voi intendentului, — ceea ce echivala cu instrucții ce le va da Coca-Aimée, care modestă nu ridica nasul de pe acele înroșite. Satisfăcut de supunerea amândurora și de propria-i mărinimie, Walter plecă. Nu-și da însă seamă de revoluția ce avea să urmeze în ordinea apartamentelor lui.

Când Aimée aruncase cuvântul de provocare tot planul era gata. Știa ce cameră din corpul principal al casei ar fi bună de sufragerie și anume o sală de lângă bibliotecă, ocupată acum tot cu cărți. Walter nu se gândise la amănunte. Mesele vor fi servite sus și separat! — era tot ce prevăzuse, atrăgând atenția Leonorei că el va rămâne foarte des la dejun în sanatoriu.

Grăbită, Aimée pornise reparațiile fără ca Walter să prindă de veste. Odată lucrul început i se deschise fetei o mulțime de gusturi arhitectonice. În răstimp, mesele erau servite elegant cu rufărie dantelată și porțelane fine în anticamera dormitorului Leonorei. Servea camerista dantelată și ea, o urâtă sprintenă și foarte stilată. La început Walter surâse ironic fără ca nimeni să ia seama, apoi căzuse de acord cu talentele de interior ale fetei.

Primele lovituri de ciocan auzite îi picase însă din senin; lunga lucrare de reparație îl infuriase. Cum el dase latitudinii, tăcea. Fără declarație, războiul se ducea în dosul tranșelor.

Aimée comanda, inspecta dimineața când Walter era la consultații. După amiază Walter, care primise vre-o plângere sau vreo cerere nouă, sosea la fața locului unde dezaproba, protesta, fără a lua alte măsuri și fără să învinuască pe nimeni deoarece era subînțeles că nimeni afară de el nu poate da ordine.

Într'o zi se întâmplă ca Walter și Coca-Aimée să se întâlnească pe terenul disputat. Aimée măsură pentru a treia oară panourile, ce i se păreau inegale, — fiindcă aducea seriozitate și pricepere jucăriilor ei. Văzând pe Walter, nu păru nici surprinsă nici alarmată. Ii ceru părerea. Luat pe neașteptate, Walter consimți să recunoască, că panoul din dreapta părea în adevăr mai mic.

În kimono japonez de mătase verde, brodat cu papagaii miniaturali și lung până la glesne, cu mâneci lungi, până la unghii, Coca-Aimée nu părea de fel japoneză, deși era o haină autentică dăruită de o camaradă autentic japoneză. Lipsită de acord cu vestământul, Aimée părea însă tot atât de măreață, ca în toaleta europeană. Odată părerea lui Walter luată, — Mă scuzi! — zise. Te credeam ocupat și venisem să înlocuiesc pe mama!

Leonora nu călca pe acolo, având groază de reparații și mai ales de zidărie. Dar cuvântul de scuză dase lui Walter noțiunea ținutei neprotocolare a fetei. Fu jenat și pe fruntea netedă și pală se așeză o umbră. Era felul lui de a roși. Nu mai crezu de cuviință să rămână acolo necum să discute. În urma lui, Aimée se simți indispusă de sentimentul unui câștig fără destule osteneți. Trecu în camera ei, uitându-se în oglindă din obicei. Nu se văzu. Oglinda reflecta însă frumusețea ei care nu știa să ia aspecte intime. Nudul, probabil i-ar fi fost tot așa de corect.

La biroul mic scrise în limba engleză unei prietene îndepărtate.

— „Monotonie! Monotonie! Sunt o mică regină căreia i se fac toate voile într'un palat fermecat. Am venit și am învins! Nimic de lucru... Ba da!... Ceva de lucrat pentru „mother little mine!... Când vei afla ce!!... Te las totuși curioasă“....

În acele amicitii, mai toate superficiale, tonul era tot superficial și tot așa prezintarea faptelor. Coca-Aimée, de altfel nici chiar cu cercetarea ei nu sonda mai adânc de un anume nivel, de cel care îi putea așeza totul, în lumina cea mai prielnică.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

CANTĂREȚUL DIN CAVAL

*Sufletul îmi răsună în lemnul cavalului meu.
Nehniștea și umbra din mine, aci svelt, aci greu
prin văzduhuri vâslește de-alungul drumului mare.
Străini cu toiege pribegi spre zări călătoare
se opresc privind-și picioarele mari din țărăni
și o vreme duișia din ei fără de voe mă îngână.
Cu ochi năuci în mirajul înmormântării de soare
mă 'ncânt de mine însu-mi ca o fântână țâșnitoare.
Trec ca o stafie prin vrana lemnului sonor
mă destram prin șapte găuri în fior după fior
mă adun, mă risipesc, mă răzbun, mă înfrățesc
cu largurile lumii,
încep trist ca o doină și sfârșesc în horile glumii.
Nu mă 'nțeleg, dar mă cânt,
nu am preț nici cât hârbul de pământ.
E în mine însă ceva de dincolo de cuvânt.*

SANDU TUDOR

Aspectele Vieții Literare

ROMANUL „MOȘ BELEA“, al lui GH. BRĂESCU

Trecerea lui Brăescu de la schiță la roman e cu atât mai binevenită cu cât e mai neașteptată. Formula schiței cu incisivitatea momentului fixat, cu lapidaritatea expresiei și cu desăvârșirea compoziției părea atât de legată de autorul *Maiorului Boțan*, al celor *Doi vulpoi*, al *Schițelor vesele* și al unui *Scos din pepeni*, încât nu s'ar fi putut bănui că Brăescu o va sparge, totuși, pentru a se căuta în formula mult mai complexă a romanului. *Moș Belea* este prima etapă în această evoluție spre poezia epică.

De nu are încă intenția de a cuprinde viața socială în toate dimensiunile ei, acest roman urmărește în fazele ei succesive, o carieră militară cu toate aderențele și repercuțiile, care întregesc nu numai o psihologie individuală ci și o psihologie profesională încadrată, de altfel, în realitățile vieții naționale. Urmărit de la prima treaptă a ierarhiei, trecut prin toate gradele, în scenele pitorești ale vieții militare și ale vieții familiale prin garnizoanele provinciei, condus până la treapta supremă de general, și, anacronic, inutil, vârit în focul marelui război, devenit, pe neașteptate, din simplă incapacitate, erou fără voie, urmărit apoi în viața fără demnitate a lagărelor germane, *Moș Belea* e tratat ca un simbol, în care talentul satiric al lui Brăescu se arată într'o amploare neașteptată de el până acum.

G. NICHITA, *Evadări*.

Cea mai prețioasă calitate a noului volum de versuri al d-lui G. Nichita este progresul pe care-l reprezintă față de cel dintâi volum, *Destrămări*: de unde se vede că săgeata lui Zenon, filozoful din Elea:

Qui vibre, vole, et qui ne vole pas!
sboară în realitate; căci dela versuri ca:

*Valuri de căldură s'au topit în aer,
Ulița-i pustie, doar un flășnetar
S'a oprit la poartă și suspină rar
O romanță veche, tristă ca un vaer.*

(*Intrebare*)

*Sub cerul nesfârșit de primăvară
Au aprins albe lumânări castanii,
Au înverzit și teii și platanii
Și-i liniște pe prispa dela țară.
(Nu mai sunt copilul plin de soare)*

*...Dar n'am să pot, căci somnul cel din urmă
I-atât de greu, că nu-i găsești cuvânt,
Tu vei fi înc'atâta de frumoasă
Eu n'oi mai fi atunci decât pământ.*

(*Uitare*)

adică dela versuri de descripție fără noutate, de vag sentimentalism, sau de eminescianism decolorat și până la versurile din *Evadări*, de grele oboseli citadine realizate într'un material mai dens și mai nou:

*Se svârcolește-un ceas la un hotel,
În mine bate greu un ceas la fel,
Împing la deal o roabă de tristeți
Purtată prin atâtea dimineți.*

(*Ore mici*)

de obsesii, sau de încercări de sinteză ca în:
*Tipăt din miezul materiei smuls,
Nehniște smulsă din rece neant,
Profunda-armonii dintr'un vag dezacord,
Beție de raze din pur diamant.*

*Alb, rupt din nordul tăcerilor albe,
Roșu de mac și albastru de mare,
Ritm nou din undele cosmice prins,
Lumină și aur, lichid stors din soare.*

*Din viață prefaceri, atingeri de sexe,
Din statui ce tremură'n ochi și pe buze,
Din om numai gândul, ce sfredele 'n noapte
Cărbune lucind prin noianuri de spuze.*

*Din tot și din toate un vis greu, amorf,
Plutind jos în lut ca și în cuib de planete;
Din cosmos relații ce jug nesfârșit,
Din grote de noapte lăuntrică sete.*

(*Substanțial*)

este o tractorie calculabilă și apreciabilă.

„...IAR LOVINESCU SE REVIZUEȘTE!...”

În primii ani de după război, în momentul intrării mele într-o grădină de vară, colaborând la textul incert al revistei, ce se juca, actorul din scenă mă întâmpină cu:

— A sosit și *Sburătorul*!

din care am tras concluzia măgulitoare că existența *Sburătorului* ajunsese să fie înregistrată și în grădinele de vară. Puțin după aceea, în enumerația preocupărilor contemporanilor, cărora li se făcea cinstea, de a fi puși în cuplete, mă regăsisă fixat de data aceasta chiar în textul revistei în forma lapidarului vers:

...Iar Lovinescu se revizuește...

Am înțeles din acea clipă că o legendă își găsisese formula definitivă împotriva căreia era inutil să mai lupt. Au trecut doisprezece ani dela apariția seriei *Revizuirilor* din *Flacăra*, cuprinse apoi în volumul IV al *Criticelor* mele. Pentru oamenii ce nu citesc decât titlurile, titlul se expunea echivocului. Am simțit-o de a doua zi, întâlnind pe d. Ion Minulescu, care, cumulând și o bonomie ce-și permite totul, m'a întâmpinat cu jovialitatea-i cunoscută: „Imi pare bine că te revizuești: tot revizuiu-te te pomenești că o să-mi găsești și mie talent!”. Omul își închipuia că mă revizuesc. Intrucât datoria d-lui Minulescu e de a fi jovial și nu de a ceti cărți sau studii, replica era de prisos; acum câteva săptămâni, rostindu-mă favorabil într'o împrejurare oarecare, asupra activității sale luată în total, d. Minulescu m'a întâmpinat cu aceeași cordialitate, deși după o îndelungă lipsă de raporturi personale: „Ei, așa cum te-ai revizuit, îmi convine!”. D. Minulescu crede prin urmare, și azi, adică după 12 ani, că mă „revizuesc” și nu poate distinge nuanțele unei judecăți critice ce se afirmă sau se degradează după natura fiecărei opere în parte: *Ros, galben și albastru*, de pildă, nu e tot una cu *Romanțele pentru mai târziu*. Jovialul poet, e, de altfel, numai un caz și, prin faptul că nu se interesează decât de ce se scrie despre dânsul, destul de inofensiv. Cazul a devenit însă legiune: d-nii Mihail Drămărescu, Struțeanu, Caracostea, toți pamfletarii în versuri sau în proză, mulți recenzenți cu nume sau anonimi, în glumă sau în serios, incidental sau cu perseverență, din ignoranță sau cu bună știință, din naivitate sau din rea credință, la loc potrivit sau din senin, cântă solo sau în cor, cu glas sau fără glas acelaș refren:

...Iar Lovinescu se revizuește.

Acum de curând într'o mică polemică, însuși d. T. Vianu n'a pierdut ocazia de a insinua că îmi revizuesc părerile de la o ediție la alta: cum a lucrat atâția ani alături de mine, d. Vianu știa totuși bine că nu e așa și n'a uitat desigur că a protestat de atâtea ori în fața mea împotriva echivocului nerod exploatat de unii din rea credință și repetat de alții fără control. Căci nu mai departe de cât eri, pe când mă trudeam să refac o ediție definitivă a volumului meu asupra lui Asachi un tânăr intrat pe neașteptate în birou se uită cu neîncredere la manuscris:

— Refaceți? Îmi spuse el, pipăindu-și cu timiditate cuvintele.

— Negreșit...

— Simțiam însă că ar fi avut rezerve.

— Revizuiți? reluă el și mai încurcat.

— Ce înțelegeți prin asta?

— Adică... începu el a se bâlbâi, vedeți... revizuirea... de aceasta tocmai vă acuză dușmanii d-voastră.

Am înțeles că, fără să știe de ce e vorba ci numai printr'o repetiție mecanică, și acest tânăr cu totul inofensiv ar fi repetat, cu glas sau fără glas ca și actorul din grădina de vară:

...Iar Lovinescu se revizuește.

Împreștiind mai departe pe toate căile văzduhului echivocul, pe care mi-l semnala cu atâta jovialitate acum 12 ani d. Minulescu.

Pentru oameni de bună credință și pentru cei ce urmăresc cătuși de puțin în mod obiectiv activitatea mea critică e aproape de prisos să mai spun că:

...Lovinescu nu se revizuește

intrucât *Revizuirile* nu înseamnă revenirea asupra părerilor mele din trecut ci revizuirea și deci fixarea într'o nouă scară a unor valori literare stabilite mai de mult și propagate apoi prin rutină în masele publicului, ce nu are mijloace de a judeca prin sine; așa dar: *Lovinescu nu se revizuește* și *Istoria literaturii române contemporane* are tocmai menirea de a stabili sub o formă determinată, în orice caz actuală, noua tablă a valorilor noastre literare văzută prin prisma unei concepțiuni, care nu cred că se găsească în manualele didactice ale d-lui M. Dragomirescu.

D. H. SANIELEVICI — STEJAR:

Nu de mult, după o scurtă convorbire, rupându-se brusc din lianele chestiunilor cotidiene, d. H. Sanielevici s'a năpustit asupra interlocutorului său:

— Dumneata nici nu știi pe cine ai dinaintea d-tale!

Interlocutorul făcu un pas îndărăt.

— Pe cel mai mare geniu, pe care l'a produs solul țării noastre. Trei luni dela apariția cărții mele franceze asupra *Mamiferelor*, când se va spune în străinătate România se va înțelege Sanielevici și când se va spune Sanielevici se va înțelege România.

Cum nu-l cunoștea destul de bine, prima intenție a interlocutorului fu de a striga: *săriți, ajutor!* numai prezența altor persoane i-au putut reda sentimentul siguranței personale. Primejdia, de altfel, era iluzorie: de nu i-ar fi sărit inima din loc în melancolicii ochi orientali ai d-lui Sanielevici el ar fi putut urmări fantomele pirandelliene ale unei conștiințe multiple; pe Iisus Christos predicând lângă lacul Tiberiadei, pe Apostoli hrănindu-se cu lăcuste în deșerturile Iudeei, pe Iuliu Cezar trecând Rubiconul, pe Napoleon smulgându-și coroana din mâna Papei, pe Mikadoul zeificat în fața căruia supușii își fac hara-kiri, pe „pe cel mai elegant mânuitor al prozei române științifice” atingând o perfecție „pe care nimeni până acum în țara românească n'a atins-o”. Era, deci fatal ca d. Sanielevici să ajungă a ne încarna și țara în ochii străinătății — cu toate că, după apariția în franțuzește a *Științei literaturii*, locul îi va fi aprig disputat de d. Mihail Dragomirescu.

Deși ar fi fost tot atât de legitim să-și închipue că este un vas mirin sau o statueta de Tanagra, în prefața ultimului său volum *Noi probleme literare, politice, sociale*, d. Sanielevici preferă să ni se prezinte sub forma unui viguros stejar năpădit de cuscută:

— Parazitul naibii, mormăi ca pentru sine d. Sanielevici devenit stejar, după ce mă sugă și mă acopere și se răfoește cu dimensiunile mele, mă mai vorbește și de rău! Așa mi-a fost dat mie, de când mă știu: să știu o lume de vietăți pe umerii mei. Nu mă plâng de ederă, căreia îi servesc doar de sprijin: nu mă plâng nici de vâsc, căruia îi dau numai apă și săruși, iar hrana și-o fabrică singur, dând frunze, flori și fructe; ba chiar paraziți cărărați am hrăniț și hrănesc destui: critici, economiști, sociologi și de tot felul: *că am de unde... E vorba veche: din fărâmiturile risipite de un mare creator, multe mediocrități își fac reputații...*

Oricât i-ar veni cetitorului să strige: *săriți, ajutor!* el e invitat să nu se sperie căci, în alte privinți, d. Sanielevici, nu face nimănui vreun rău.

„OMUL CARE N'A SCRIS NIMIC”... SCRIE!

Vechii cititori ai vechiului *Sburător* își mai aduc poate aminte de d. Al. Procopovici asupra căruia mi-am revărsat acum vreo șapte-opt ani prinusul celei mai exaltate admirații, pe care mi-am revărsat-o vreodată în public. D. Procopovici era în vremea aceia un gimnazial Oberleher cenăuțean, care, fără să fi scris ceva, fusese ales membru corespondent al Academiei române: prin intuiția marelor entuziasme eu am bănuț însă în domnia sa prezența unei genialități latente cu imense virtualități; d. Procopovici reprezenta pentru mine esența pură, simbolică aproape, a „omului care n'a scris nimic”, adică a omului „fără frică și fără reproș” plin de

posibilități, dar la adăpostul critice; o albă pagină de hârtie de asupra căreia se putea scobori în orice moment însuși Sfântul Duh sub forma mistice porumbițe. E drept că entuziasmul meu a mai dat apoi îndărăt: în locul „meritului omului de a nu fi scris nimic“ am găsit „vina omului de a fi scris ceva“, de oarece, descoperind că d. Procopovici se ocupase, totuși, când va într'un memoriu academic cu „nazalele“, descoperisem, cu regret, în domnia sa și vanități literare ce puteau desminți în orice moment speranțele puse în înțelepciunea de a rămâne veșnic sub forma spiritului pur, nerealizat în materia întinată a literii tipărite.

Au trecut dela entuziasmul meu șapte sau opt ani; excesul admirației de atunci își găsește, în sfârșit, pedeapsa în recensia (scoasă și în broșură), pe care d. Al. Procopovici o face *Istoriei civilizației române moderne în Daco-romania* (IV 1926); „omul care n'a scris nimic“ scrie deci și la studiul său asupra nazalelor adăugă încă 10 pagini de proză critică. Iluziile, pe care mi le pusesem odinioară în înțelepciunea filologului cernăuțean s'au spulberat cu desăvârșire: d. Procopovici e ros nu numai de vanitatea literară a hârtiei tipărite ci și de ingrătuțenie: ca și d. Caracostea, d-sa îmi răsplătește prin nerecunoștință admirația și efortarea de a-i crea o poziție privilegiată în planul existenței ideale tot așa cum i-a creat-o Sextil Pușcariu în planul existenței bugetare... Opt ani și-a mestecat necazul de a-i fi inundat cu lumină prezența ignorată în sânul protecționismului bucovinean, până s'a hotărât să muște din *Istoria civilizației române moderne*. Nu s'ar putea zice că, abia făcut, s'a și răzbunat împotriva celui ce l'a făcut: răbdarea d-lui Procopovici e instabilă.

Dar stranie idee trebuie să-și facă d. Sextil Pușcariu despre *Dacoromania* sa de a lăsa sau a însărcinat poate pe d. Procopovici, filologul nazal dela Cernăuți, să scrie despre *Istoria civilizației române moderne*, adică a lăsa un om a cărui inteligență literară nu trece peste *Evangelia cu învățătură* din 1581 a diaconului Coresi sau peste *Catehismul luteran* dela Sibiu din 1544, să se rostească în voe despre o lucrare în care sunt puse și debătute atât de multe și de actuale probleme sociologice: *Cartea cu învățătură* a diaconului Coresi și problemele materialismului istoric al lui Marx, Engel, Bernstein sau Loria; studii „nazalelor“ și teoria mutațiilor a lui Hugo de Vries; *Catehismul luteran* dela Sibiu și concepția solidaristă a lui Kant și Locke sau idealismul social al lui Condorcet, Auguste Comte, John Stuart Mill, Lazarus sau Lotze! Iată în ce regiuni s'a avântat ingrătuțenia filologului cernăuțean cu o lectură ce nu depășește veacul al XVI, în care am exaltat totuși odinioară înțelepciunea sublimă a meditației asupra lungimii nasului său lipsită de nevoia transmiterii ei și contemporanilor. Căci dacă Anaxagora a văzut superioritatea omului asupra celorlalte dobitoace în prezența mâinilor, prin apariția d-lui Procopovici dela Cernăuți eu concepusem odinioară posibilitatea existenței unei spiritualități deslegate de necesitatea realizării în materie fatal vulgară.

D. CARACOSTEA ȘI... SINTEZA DE MĂINE.

Era de prevăzut că d. Caracostea nu se va putea menține în meschinele cadre a trei articole; dornic de orizonturi vaste și de perspective infinite, geniul său pindaric nu se putea să nu-și ia sborul spre înalte considerații asupra destinului literaturii noastre, pe care de altfel, le-a prezis sau chiar determinat. După o rodnică activitate de douăzeci de ani, d. Caracostea se află pe acea înălțime a străduinței sale, în care recapitulările, sintezele și mulțumirea de sine sunt legitime; cum n'avem altă ambiție de cât de a i-le populariza, le reproducem în esență. Il prezintăm, deci, și noi cititorilor, cu tot respectul cuvenit precursorilor pe acest atlet al modernismului, care, uns de undelele luptătorilor antici, și stropit de noroaele tuturor arenelor literare, a dus lupta sfântă a învinsilor până la biruința de astăzi. Căci d. Caracostea este unul din rarii dacă nu chiar unicul critic care, „hotărât“, „răspicat“ a întrevăzut dela începutul activității

sale „direcția de dezvoltare a literaturii noastre și problema esențială a zilei de mâine“, și a fixat, încă din 1914, „sinteza literaturii de mâine“... în literatura ortodoxă a lui Galaction. Faptul de a fi descoperit talentul lui Galaction în 1914, adică după ce fusese supravalorificat în mai toate revistele și mai ales în mai toate ziarele democratice, românești sau aproape românești, din România mică încă, în care d. Galaction își primbla cotidian nevoile dar mai ales duhul evanghelic al iubirii de oameni ce începe cu sine, ar putea părea generației neștiutoare de astăzi un fapt lipsit de virtute civică; în realitate, el decurgea dintr'o perspicacitate și bărbăție unică. „Am simțit, dintru început, toată noutatea și adâncimea acestui scriitor, nearată deci cu o legitimă satisfacție d. Caracostea. Faptul de a fi vorbit, cum am vorbit la 1914... era un fapt conștient revoluționar și-i prevedeam urmările îndepărtate. Am luat asupra-mi toate riscurile și loviturile și am rămas constant în păreriile mele. Când au fost contestate, le-am apărat“ Generațiile noi vor trebui să-și aducă așadar aminte cu recunoștință de luptele eroice ale d-lui Caracostea pentru literatura modernistă a lui Galaction, când cu ajutorul docentului vienez dr. Hock, al lui Farinelli, al fatalului „profesor berlinez Rudolf M. Meyer“, cu articolul lui logic din *Archiv für slavische Philologie*, cu Teodosie din Târnava, cu patriarhul Eutimie, cu Murko, cu Weselowsky, cu slăbirea ortodoxiei dela începutul veacului XVI ne explica visul bătanului Stoicea sau cazul de cunoștință al popei Tonea, și se războia pentru modernismul sud-est european al lui Galaction, în care după ce „arunca ochi de vultur și porunci de mână a doua“, boerul Rovin exclăma ca în *Maitre de forges*:

— *Tecla mea, copii mei, casa mea!*

Și aceste generații vor mai trebui să privească rănile glorioase ale d-lui Caracostea cu respectul cuvenit muncenicii voluntare, căci, vorba martirului, jertfa lui va fi... „bogată în urmări“ pentru modernismul... ortodox al literaturii române!

E. LOVINESCU

PRINCIPIILE ȘI METODA LUI BAUDELAIRE (Al. T.

— *Stamatiad: Suflul lui Baudelaire*, cugetări și paradoxo, Arad, 1927, Editura „Salonul Literar“, pp. 77). Nu e un studiu, în cugetări și paradoxo, al d-lui Stamatiad, asupra lui Baudelaire, ci doar o culegere, pe gustul traducătorului, din *Oeuvres Posthumes, l'Art Romantique, Lettres și les Paradis Artificiels* de cugetări (dece și „paradoxo“?) grupate în cinci rubrici: Poezie-Literatură-Critică, Dumnezeu-Satan, Iubirea-Femeia, Viața. Munca,

Încă odată, în lunga sa carieră literară, d. Stamatiad oferă literaturii române, parfumul greu de chiparoasă amețitoare al suflului baudelairean.

* * *

Construit altfel decât contemporanii săi întru poezie din cele trei mari elemente fuzionate într'un suflet puternic și extrem de sensibil: peisajul strict urban (rue d'Haute-feuilles) a Parisului copilăriei sale, educația catolică (păcatul originar pe care instinctele vieții nu ne lasă ușor să-l răscumpărăm, și deci, prezența cu miros de pucioasă a lui Satan, pretutindeni și de-apururi), desamăgirea iubirei pentru maică-sa, măritată a doua oară, singura femeie pe care a iubit-o poate cu adevărat, ca un copil bolnav, până la sfârșitul vieții lui (de-aci în parte imoralismul, cinismul și farsa) — nu vom stărui prea mult asupra sentimentalității lui Baudelaire. Ea este înțeleasă și gustată azi chiar de cititorii mediocri de poezie și numai un profesor universitar dela noi (știți cine este!), mai are curajul livid să pomenască de „capodoperile bolnave“ ale celui mai mare poet din veacul trecut, prezentat deci tinerilor generații ca un șantru infecțios al lumii.

Ne vom opri câteva clipe la principiile de meșteșug artistic ale lui Baudelaire, la „secretul profesional“ singurul care — nefiind vorba de coeficientul gustului literar — ne poate fi tuturor de folos. Sunt în această culegere de

cugetări câteva mărturisiri de mare preț, unele de-dreptul uluitoare pentru mentalitatea artistică dela noi. Le cităm pe măsura răsfoirii volumului, fără altă sistematizare, decât aceia din traducere, așa cum este făcută, a d-lui Stamatiad. Și hazardul vrea, dela început, să desfășurăm din foia cuvintelor chiar soarele esențial, care va lumina amănuntele meșteșugului cuvintelor. Iată ce credea Baudelaire, învinuit de ateism, decadență și depravare — întocmai ca poezii de azi, urmași ai disciplinei sale poetice — despre poezie: „Cât de puțin dacă te vei coborî în tine însuși, dacă îți vei rechema amintirile, *dacă îți vei întreba sufletul*, vei simți că *Poezia n'are și nu poate avea alt scop decât cultivarea Ei însăși* — și nicio poemă nu va fi mai mare mai demnă de numele de poemă, decât aceia care a fost scrisă numai și numai pentru plăcerea de a scrie“. Prin această afirmație Baudelaire înlătură, ca elemente de alt ordin, ca minereuri necurate, toate celelalte scopuri impuse poeziei. El nu putea vedea — căci își rechema amintirea emoțiilor poetice și *își întreba sufletul* — Poezia sub înfățișarea a doi boi mutilați sub jug. Scopurile poeziei au diferit, prin monstruoșitatea lor, dela popor la popor, iar în țara românească, eminentemente agricolă și cu un trecut sângeros, poezia a fost recunoscută, numai întrucât a fost rurală sau sovină. Azi chiar, când poporul românesc se află între hotarele sale firești, se impun poeziei jugurile sclaviei politico-sociale de altădată. Această mentalitate sclavagistă, stăpânește la Universitate, la Academie și în majoritatea zdrobitoare a publicațiilor românești.

În cugetarea de mai sus a lui Baudelaire, se află în germene și noțiunea *poeziei pure*, a poeziei curățite de elementele didactice sau numai prozaice care-i alterează strălucirea și viața. (Părintele Brémont a dus în zilele noastre până în Academia Franceză, consecințele incalculabile pentru poezie ale ideii citate mai sus).

Conștient de valoarea *reală* a efortului său artistic — sunt în unicul volum strofe la care a lucrat aproape optsprezece ani — și de *impuritatea* artistică a argumentelor care-l aduseseră în fața judecătorilor, Baudelaire scrie mamei sale sentința viitoare a adevăraților săi judecători: „Te îmbrățișez mamă și te rog să nu consideri acest scandal, care pricinuește o adevărată emoție în Paris, decât ca *temelia norocului meu literar*“.

Dela acest gând de artă care încheie bolta unei construcții văzută de ochii, se pare, numai ai oamenilor aleși, Baudelaire nu evadează în nicio metafizică. El merge până la principiul generator al creației de artă: *personalitatea originală*: „Un artist, un om într'adevăr demn de acest nume, trebuie să aibe ceva esențial *sui generis* grație căruia să fie *el și nu altul*“. Toate cohorte scriitorilor cari au mers în ritm prescriș — ritmul epocii, ritmul neamului, ritmul clasei sociale, etc. — toate seriile „prin flanc câte unul spre copacul din fundul curții“, ale artiștilor comandați de critici sociali și morali, se evaporă la acest suflul fierbinte de viață artistică originală. Moartea prin repetiție — moarte mai sigură pentru artist decât gălbănirea pentru oi și răpciuga pentru cai — era atât de evidentă în spiritul lui Baudelaire încât în chip firesc trebuia să depue și această mărturie de artist prin excelență: „In materie de artă, mărturisesc că nu urăsc excesivul, dimpotrivă, *moderația nu mi-a părut niciodată semnul unei firi artistice puternice*“. Se cunoaște prea bine situația tragică în societatea noastră, a temperamentelor „excesive“ adică puternic caracterizate. Baudelaire a tras consecințe, declarând că „Publicul în fața geniului e un *ceasornic în întârziere*“ gând care amintește cea mai nouă „butadă“ a lui Cocteau, *enfant terrible*, că „nu există precursori, există numai întârzieri“. Dela această originalitate organică, Baudelaire care știe că artistul e sortit de natură să vadă lumea ca un spectacol generator de bucurii estetice, ne dă și cealaltă față a operii de artă, materialul brut, dinlăuntru sau din afară, care rămâne totdeauna pasta maleabilă, gata să primească chipul artistului creator: „Precum omul poate să-și

extragă unele doctorii din unele otrăvuri foarte puternice, *tot așa poate să-și extragă noi și subtile fericiri chiar din dureri, din fatalitate și din dezastru*“ — iar cu privire la propria sa originalitate din care a scos „noi și subtile fericiri“ ne dă însuși caracteristica ei, spunând cu ironică și prefăcută ușurință: „Poeți iluștri și-au împărțit de mult provinciile cele mai înfloritoare ale Poeziei. *Mi-a părut ca haz și cu atât mai plăcut cu cât sarcina era mai anevoioasă să extrag frumusețea din rău și urât*. (E mai bine să zicem: *du mal et de l'ennui*, căci au alte nuanțe decât echivalentele lor românești).

Cu aceste două elemente, care pot fuziona într'o sinteză superioară, a temperamentului artistic lipsit de moderație, adică de mijlociu, și a materialului sufletesc cât mai original, Baudelaire ar putea să fie, în țara noastră, aliatul firesc al tuturor aceluia care, deși insultați, nu vor să creeze și nu vor să prețuiască „o literatură de *bun simț*“ și iau asupra lor tot riscul și toată răspunderea *unei literaturi de simț extraordinar*.

Baudelaire ne dă oarecari amănunte și asupra *metodei* sale de lucru — deci metoda unui formidabil poet, pe care o găsim confirmată de încă vreo câțiva mari poeți de mai târziu. Să rămânem însă numai la Baudelaire și să reținem cu uimire — căci îndeobște scriitorul și cititorul român cred în creația fulgerătoare de origină divină — că: „Orice debut a fost totdeauna precedat și este urmarea altor douăzeci de debuturi pe care nu le cunoaștem. Baudelaire dă chiar formula definitivă a fenomenului creației: „*Inspirația este răsplata deprinderii și a muncii cotidiene*“. Felul în care lucra Eminescu, nenumăratele variante ale unora din strofele sale, în aparență cele mai simple, ne îngăduie să credem că nici scriitorul român nu e scutit de natură, dela anumite legi de creație, iar ignoranța și lenea învăluite în atitudine „poetice“ nu vor atrage niciodată fulgerul inspirației. Opera de artă, chiar dacă porcede dintr'o intuiție de o secundă, când se deschid ușile tainelor, nu va trăi decât după înfăptuirea ei și înfăptuirea operei de artă cere meșteșug greu de dobândit, atât de greu, că unele spirite „geniale“ nu-l pot ajunge niciodată. Stările de suflet baudelairene ar fi pierit cum au apărut, într'o secundă, prin cine știe ce cafenele, iar Baudelaire ar fi rămas un vagabond necunoscut, dacă n'ar fi avut răvna creației artistice și dacă n'ar fi muncit din greu la realizarea construcțiilor sale poetice. Nici unul din marii poeți ai lumii n'au fost improvizatori. Nici Shakespeare, nici Dante, nici Racine, nici Goethe. Alfred Poizat (*Le Symbolisme*, de Baudelaire à Claudel, p. 59) ne dă următoarele amănunte asupra felului în care lucra Baudelaire: „Volumul lui de versuri e plin de lucruri surprinzătoare. Cu cât îl citești mai mult, cu atât ești mai zguduit. E o lume de vise și evocări neistovite. Dar această carte reprezintă aproape optsprezece ani de muncă. Fiecare dintre bucăți a fost reluată și refăcută de douăzeci de ori, la intervale îndepărtate. Multe au fost înlăturate. Poetul a păstrat numai ceea ce era irevocabil isbit și a făcut să dispară restul, căci își da seama, că acolo unde nu izbutise să creeze ceva cu deosebire frumos, era stângaci, greoi, aproape provincial. Ceiace ne desvăle o particularitate a acestei poezii, anume că e scrisă, *nu în felul poezilor, ci în felul și în stilul marilor prozatori*“. Poizat înțelegea de fapt, prin „felul poezilor“, felul șansonetiștilor și al autorilor de cuplete. Și după aceste lămuriri putem pricepe cum trebuie următoarele rânduri ale lui Baudelaire: „Ca culme a ridicolului, trebuie ca în mijlocul acestor nesuferite sgudui care mă uzează, să fac versuri — *cea mai obositoare ocupație pentru mine*...“.

Și Baudelaire nu uită nici cât a învățat dela maestrul Edgar Poë — cellalt creator cu premeditare.

CEL MAI NOU CRITIC MODERNIST.

E d. Tomescu, da, d. Tomescu, vechiul adept literar al d-lui Iorga, nedesmințitul sămănătorist — sămănătorist chiar

după moartea sămănătorismului! Faptul ar părea o glumă sinistru — căci e sinistru să vrei să schimbi sufletele oamenilor! — dacă n'am avea documentele scrise ale conversiunii sale.

D-l Tomescu în trei foiletoane din ziarul „Cuvântul“ (Februarie-Martie, 1927), ia în răspăr „Istoria literaturii române contemporane“ a d-lui E. Lovinescu. „Ia în răspăr“ nu e o scăpare de condei, ci un adevăr; din tonul foiletoanelor sale d. Tomescu, în plină maturitate, dovedește că a rămas tot juvenil, că n'a renunțat adică la anumite succese stilistice, fără valoare de judecată, și că preferă voluptatea de a rămâne polemist, strădaniei de a ajunge critic.

D. E. Lovinescu nu are nevoie de apărarea noastră. (Și nici n'ar îngădui-o în paginile propriei sale reviste). Voim să reținem, din foiletoanele d-lui Tomescu, câteva elemente de interes general și — precum am arătat mai sus — cele dintâiu semne îmbucurătoare ale apropierei sale de noi.

Când d. Tomescu scrie: „Cu trei principii, d. Lovinescu transformă în figuri de istorie literară pe toți musafirii cenei din Câmpineanu“, nu ai nimic alt de făcut, decât să admiri talentul polemic al ziaristului literar. E mai gravă însă această afirmație: „Acolo unde cultura literară a unei întregi epoci, n'a putut să vadă mai mult decât o deghizare a incapacității de a crea, d. Lovinescu descopere o „sensibilitate diferențiată“ pentru care formele tradiționale au devenit neîncăpătoare. D-nii Aderca, Vinea, Barbu, Baltazar — ei reprezintă biruința „esteticului“ împotriva ideologiei reacționare a sămănătorismului. Cu ei în brațe d. Lovinescu cutreeră spațiul a 25 de ani, acuzând o întreagă generație de lipsă de receptivitate estetică față de minunile poetice ale modernismului. Iorga, Chendi, Ibrăileanu, Mehedinți — toți sunt vinovați de a fi împiedicat „evoluția firească a literaturii“ și deci apariția mai de vreme a *Omului descompus*“.

Trebuie să lămurim odată pentru totdeauna — evident, numai pentru oamenii de bună credință și deci și pentru d. Tomescu — confuzia care se face între cercul „Sburătorului“, atelier de cercetare literară, și independența de spirit și caracter a acelor care-l constituie. Spre deosebire de toate cercurile literare, câte au fost și câte sunt (cu excepția „Junimei“), și împotriva moravurilor de falangă macedoneană, care dau cunoscuta putere de tiranie revistelor noastre literare de azi, cercul „Sburătorului“ trăiește în zodia unei libertăți de gând și temperament, care se învecinește cu anarhia. Și dacă n'ar fi buna creștere și respectul reciproc, diversitatea de opinii, ar duce la — moarte de om! În cercul „Sburătorului“ are succes — și succes subliniat de conștiința valorii estetice a elementelor de diferențiere — numai acel care aduce un gând, o atitudine, o observație, o imagine sau o lume de imagini mai puțin comune. Marile succese provocate de valorile comune ale atâtor grupări literare, ar constitui în cercul „Sburătorului“ înfrângeri adânci și iremediabile, consemnate de o cruntă tăcere. Cel mai gustat dintre cititorii cercului — și mă gândesc la Gh. Brăescu — știe bine că debutează periculos cu fiecare nouă creație, și nu arareori a fost el însuși subiect de nuvelă veselă... Cititorii „Sburătorului“ au putut lua cunoștință din chiar coloanele revistei, de opiniile d-lui Lovinescu asupra „Omului descompus“, atât de puțin măgulitoare, și de obiecțiile noastre aduse, cu toată severitatea, felului de a scrie al d-nei Hortensia Papadat-Bengescu.

D. Tomescu, n'avea de unde cunoaște — deși ar fi putut bănuși din „Sburătorului“ din „Universul Literar“, etc. — moravurile care domnesc în cercul „Sburătorului“ („cenaclul din Câmpineanu“). Dar ar fi avut datoria — dacă voia să ne convingă — să arate de ce lucrările literare ale d-lor Vinea, Barbu, Arghezi, Blaga, și Baltazar sunt „niște glume literare“ și de ce „Uvedenrode“, de Ion Barbu — unul din momentele cele mai de preț ale acestui puternic și izolat poet și implicit ale liricii românești — e „o de-

ghizare a incapacității de a crea“. Aci e taina — taina evoluției literaturii române.

Deși d. Tomescu încheie primul foileton cu „să cercetăm, să analizăm, să discutăm“ — nu mai găsim în celelalte foiletoane nici o cercetare, nicio analiză, nicio discuție, asupra chestiunii esențiale de mai sus, singura care ar fi reabilitat receptivitatea estetică a d-lor Iorga, Chendi, Ibrăileanu, Mehedinți — și deci și a d-lui Tomescu. Așa că trebuie să închidem ochii și să șoptim cu părere de rău: n'au priceput, nu pricepe, nu vor pricepe...

Ce s'a petrecut dela primul la al doilea foileton (distanță numai de zece zile), nu putem ști; dar, înaintea noastră se înfățișează în locul d-lui Tomescu, sămănătorist cu suman, cioareci și clopoței la opincii, un Tomescu, ras ca un englez, în frac și pantofi de lac, ba chiar cu un monoclu de super-estet în ochiul stâng. De unde foarte de curând se răzvrătea împotriva acelor care socoteau moartă epoca sămănătoristă, când esteticul se confunda cu etnicul și se străduia să arate că trăim o epocă de renaștere sămănătoristă prin renașterea aceluiași condiții sociale, d. Tomescu de data aceasta ia apărarea valorilor estetice pure (preconizate de noi în „Micul tratat de estetică“), într'un stil și o energie nebănuită. Ascultați, vă rog, indignarea d-lui Tomescu, estet pur, împotriva d-lui Lovinescu, schismatic: „Ce grea încurcătură însă pentru d. Lovinescu! dacă acceptă concluziile d-lui Aderca, ce te faci cu sincronismul, adică cu *literatura expresie a societății*, iar dacă rămâne la sincronism, cum rămâne cu „disocierea fenomenului estetic“, una din funcțiile pe care trebuie să le îndeplinească modernismul“ Și atunci ca să iese din încurcătură, d. Lovinescu reproșează d-lui Aderca „excesul de disociere“, într'o formă care înseamnă: da, înțeleg *disociere*, dar încet și cu măsură. Să mai arătăm cât ridicol se cuprinde în acest reproș? Dar ce-și închipue d. Lovinescu că este fenomenul estetic? (minunat!...). Un preparat de laborator pe care-l compui, îl dregi și-l dozezi cum vrei și cât vrei? (perfect!...). Dacă d. Aderca a mers cu „disocierea“ prea departe care e limita pe care dumneata să i-o fixezi? (excelent!...). Și după ce criterii i-o fixezi? (admirabil!...). Cât dai „esteticului“ și cât lași pentru „sincronism?“ (ura!!...).

Mărturisesc în toată umilința, că eu n'am răspuns atât de bine d-lui Lovinescu; d. Tomescu, fostul sămănătorist, se dovedește la o adică mai estet decât noi toți sburătoristiți **la un loc!**...

Mai mult: d. Tomescu e cuprins deodată de o febră violentă de înnoire a literaturii, nu prin poezia rurală, poporană, pusă azi la contribuție de toți lipsiții de talent, nici prin literarizarea unor cuvinte ca „parângă, uium, păstru, țeful, brană, smidă, stime, seină, etc., care fac din d. Voiculescu, poetul preferat al d-lui Tomescu. Nu. Cere contactul cu celelalte popoare, de înaltă cultură, ne atrage luarea aminte să nu greșim pierzând cumva din vedere vreo școală literară și ne prevestește că „nu poți să știi nici dumneata și nici eu care literatură sau care scriitor va da literaturii noastre germenul de înnoire *pe care-l căutam*. Acest germen vine de unde nu crezi și cade unde nu te aștepti!“.

Exact ceace cred moderniștii dela „Sburătorului“! Și cum nicio deosebire esențială nu mai există între noi: cum și d. Tomescu și „Sburătorului“ vor să înrădăcineze în această țară, o ideologie estetică prea des trădată, cum și d. Tomescu și „Sburătorului“ cred că literatura română nu se poate menține vie fără o periodică înnoire prin personalitățile creatoare dela noi și de aiurea, cum și d. Tomescu și „Sburătorului“, au încredere în viitorul tânărului nuvelist Gib Mihăescu, nu ne mai rămâne decât — ne dați voce d-le Lovinescu? — să poftim pe noul critic modernist d. Tomescu, (să ia parte la debaterile cercului „Sburătorului“ (Câmpineanu, 40), spre deplina fericire a literaturii române.

F. ADERCA

IOAN SLAVICI: *Nuvele* (vol. VI).

Până acum am avut, în două rânduri, prilejul să scriu despre proza lui Slavici; ce aş mai putea adăuga, de data aceasta, când, dela primul la ultimul volum, o unitate dezolantă indică formula prin care uşor se defineşte acest scriitor? Să recapitulăm caracterizări inutile; să analizăm o nouă serie de nuvele, spre a ne opri la aceleaşi concluzii?

Fizionomia literară a lui Slavici s'a încheat din prestigiul atmosferei „direcţiei nouă“ a lui Maiorescu; începând să publice în prima epocă de glorie a valorilor noastre estetice, Slavici a intrat în conştiinţa publică cu aureola de mare prozator; căci, deşi în normele obişnuite se crede că prestigiul criticilor se împărtăşeşte din valoarea scriitorilor pe care i-a susţinut şi interpretat, cazul lui Ioan Slavici prezintă latura mai rară a unui scriitor mediocru, înălţat pe soclul larg al autorităţii unui critic. Vor fi şi astăzi mulţi cititorii care mai cred în realitatea unui mare prozator Ioan Slavici; devenit clasic, prin adopţiunea manualelor oficiale, în care Liviu Rebreanu nu şi-a găsit încă un loc, Slavici credem că astăzi ar avea o singură destinaţie: bibliotecile rurale; proza lui lipsită de scrupule artistice, cu un fond moral prins într'un reportaj prolix de fapte, poate satisface ceea ce s'a numit „nevoia de a citi“ a unei păături sociale, ridicată la primul grad de velleitate literară.

Dar, fiindcă ne-am spus categoric, altădată, cuvântul în privinţa valorii lui Slavici, lăsăm pe admiratorii lui în liniştea convingerilor moştenite; a isbi în fetişismul literar — ca de altfel în orice fetişism — e acţiune nu atât temerară, cât zadarnică.

* * *

Lăsând aşadar Manii scriitorului neturburaţi, ne luăm îngăduinţa să vorbim despre noi; n'am face-o, dacă am fi expresia singulară şi deci prezumţioasă a unei incurabile tristeţi de breaslă; n'am face-o, deasemeni, dacă lamentele noastre (mai mult o nostalgică dorinţă de a evada în jocul liber şi capricios al cititorului neconstrâns de obligaţii), ar jigni oficiul în temeinicia cărui avem iluzia de a crede.

Căci există o tristeţe a criticei, ingrata responsabilitate socială de a veghia asupra multiplei producţii literare a vremii; robi ai propriei noastre pasiuni, suntem însă sclavii scriitorilor; deşi literatura noastră nu suferă de supraproducţie, criticul plecat constant pe masa de lucru înăbuşe în el plânsetul surd, în care se sbate vocea unui cititor răpit dela peregrinarea lecturilor călăuzite de simplul bun plac: un sacrificiu pe care, totuşi, nu-l exagerăm, căci, în frăţescul contact al contemporanilor, urmărim acelaşi miraj al frumosului; şi dacă regretul ne copleşeşte uneori peste măsură, o datorim imboldului de a contempla piatra preţioasă, acolo unde a fost captată deplin.

Legăţi de convoiul căutătorilor de aur, dintre care nu ştii câţi vor răsbate până la stratul ascuns al minereului preţios, uităm că în rafturile bibliotecii şi ale simţirii lăncezesc autorii preferaţi; criticul, mai mult cititor pentru alţii decât pentru sine, ca o compensaţie a tristeţii meseriei, practică, în ascuns, viciul compromiţător al lecturilor scumpe.

Şi atunci, bucuria e îndoită: am furat o clipă dela îndatorirea ce ne apasă ca un odios imperativ şi am comprimat o negaţie; căci tristeţea de a urmări tipăriturile zilei e poate întrecută de şi mai trista durere de a spune adevărul.

De aceea respectul recoltat de critic se aseamănă mai curând cu admiraţia împletită în ură şi temere, acordată acelor zei cruzi care întrupează principiul sancţiunilor severe.

Tristeţea de a fi criticul contemporanilor nu-şi găseşte justificarea decât în iluzia de a servi acel „concept pur“ al frumosului pe care toţi îl căutăm, pradă fantomaticii proiecţii a unui instinct numit estetic, din care specia umană şi-a făcut un titlu de distincţie; dar oricât de înalt ar fi planul nostru de manifestare, critica îşi păstrează caracterul comun al tuturor funcţiilor investite cu prezumţia socială a utilităţii şi sancţiunii.

Autorii nemulţumiţi — şi cine ar avea imprudenţa de a capitula doborât de satisfacţie? — pot fi siguri că tristeţea criticului e un poem furişat discret în orice rând scris; în această confesiune închidem toată slăbiciunea oficiului, în care demonul persistenţei e mai puternic decât noi înşine.

C. GANE: *Intâmplarea cea mare*.

Nu cunoaştem nici unul din cele trei volume anterioare ale d-lui C. Gane; îi cunoaştem însă activitatea critică şi redacţională depusă la cea mai venerabilă din revistele noastre literare; aci, d. Gane îşi luase, desigur, o sarcină peste puterile sale; stăruinţa în această direcţie nu l-a putut decât deservi; o spunem cu impresia statornicită, că d-sa îşi aruncă în umbră calităţi mai preţioase pentru o autoritate iluzorie.

Volumul acesta cuprinde o serie de descrieri de călătorie, fie prin ţară, fie peste hotare; genul a fost cultivat până la abuz. Dar d. Gane se dovedeşte un călător pasionat, curios de a vedea şi priceput în reproducerea impresiilor.

Spirit informat, d-sa ştie să dozeze agreabil cunoştinţele istorice cu observaţia pitorească, variaţia motivelor cu expresia cursivă, tonul serios cu cel umoristic (aci însă rezervele noastre sunt mai accentuate) într'un cuvânt acel „utile dulci“, al bătrânului poet latin.

În descrierea călătoriilor făcute peste graniţă, d. Gane e mai interesant, prin bogăţia impresiilor, iar în ciclul Salonic, Atena, Eleusis, mai presus de agreabilul pitoresc; ici-colo ostrovuri de contemplaţie senină, poetică, joacă în apele lor o virtuozitate de scriitor real; se pare însă că d. Gane se tratează el însuşi prea puţin în serios, căci unele vulgarităţi sau spirite ostentativ căutate, plesnesc, inoportun, ca glumele pipărate într'un salon, în care fineţea înăscută e prea naturală spre a fi înlăturată.

Cu toate acestea, memoriile de călătorie ale d-lui Gane respiră într'o atmosferă literară, uneori, mai mult decât onorabilă. POMPILIU CONSTANTINESCU

DOI PREMIAŢI (*C. Ardeleanu şi Vasile Savel*).

Pitoresc şi plăt, cursiv şi facil, cu crâmpene de creaţie şi cu atitudine etice, romanul d-lui C. Ardeleanu *Diplomatul, Tăbăcarul şi Actriţa* îşi atrage în egală măsură asprimea şi bunăvoinţa criticului. „Consulul“ Sălceanu, reprezentantul ţării la Petrograd, este palmuit la o serată aristocratică de o „rusoaică“ pentru motive de ordin sentimental. Îndepărtat din corpul diplomatic, consulul începe să bea, cade în mizerie şi ajunge în cele din urmă supraveghetor într'o tăbăcărie din mahalalele Bucureştilor şi protejatul unui tânăr cismar de extracţie anonimă, Alexandru Gangu.

Sub acest ultim aspect apare în romanul d-lui Ardeleanu alături de soţia sa, femeie „abrutizată“ de mizerie şi fiica Agata, elevă de conservator. Naivă şi dornică de o viaţă mai strălucită Agata se lasă sedusă de însuşi directorul tăbăcăriei la care funcţiona tatăl său. Simţindu-se dezonorat faţă de tovarăşi şi fiind alungat de director care voia să se desfacă de Agata Consulul într'o ultimă licărire a demnităţii personale (de mult pierdute ucide pe patron şi apoi se spânzură. Epilog: Desamăgita de teatru Agata alungă vîsurile măreţe şi se căsătoreşte — după lungi rătăciri — cu tânărul cismar care o iubise în tăcere. De şi înfăţişată cu multă competenţă, viaţa de mahala are un aspect mai mult edilitar. Oamenii sunt uniformi: fiinţe indiscrete, necioplite dar bune, cu simţul demnităţii şi al solidarităţii. Ei au gesturi de nobleţe inverosimile ce amintesc pe eroii lui Gorki, scriitor consultat de cismar în ediţii de popularizare. După cum nuanţa romantică a dragostei lui Alexandru Gangu ese din limitele realului oricâte lecturi serale i s'ar atribui, tot astfel condescendenţa Agatei faţă de cismar, fiind seamă de deosebirea esenţială de structură sufletească, este lipsită de adevăr. În realitate autorul ţinteşte să-şi realizeze un concept. Acela că nobleţea sufletească a claselor umile vindecă de năzuinţa către străluciri zadarnice. În genere eroii săi sunt nişte rătăciţi, fiinţe învinse prin disproporţia dintre aptitudinile şi năzuinţele.

Dintre toate personajele Consulul e acela care se apropie mai mult de o creație. Abiect și abulic, lucid și cu reacțiuni efemere de demnitate umană el este un ecou mai palid al degrațiilor lui Dostojevski, de felul căpitanului Sneghreff din frații Karamazoff. Cu însușiri de observator și de dramaturg d. Ardeleanu, cu toată concepția vetustă despre roman, răsplătește în chip mulțumitor pe cititor pentru truda de a-l fi citit.

* * *

Dacă d. Ardeleanu este un idealist întristat în căutarea binelui, d. Vasile Savel profesază un pesimism amar. Domnia sa este un *etic*. Lumea e imorală, interesată, venală. Din nefericire simțul său moral nu se exercitează decât pe un cadru restrâns, acel al războiului. În consecință sunt buni cei cari au fost pe front și răi cei cari au stat îndărătul lui.

Cu această viziune etică d. Savel predică, instruește, osândește, laudă și generalizează cu o acerbitate de jude-instructor și cu o perspicacitate iluzorie de manual de psihologie. Scris cu atitudine arogantă de suficiență și cu inutilă pregătire în domeniul jocurilor de noroc și al vieții de garnizoană, prin lipsa totală de simț al vieții și cu toată cursivitatea de altfel jurnalistică, romanul „*Vadul Hoșilor*” e lipsit de orice valoare literară. Remarcăm în treacăt că romanul ce începea în chip de jurnal auto-biografie în care însuși autorul părea să joace un rol apreciabil alături de femeia „teribilă” din orașelul B se rezolvă curând într-o narație obiectivă fără participarea efectivă a autorului. Mai curioasă însă decât scrierea însăși este prefața, unde d. V. Savel se străduiește să ne insinueze cu prolixitate locuri comune obscure și să ne învinovătească de vinovății nedovedite. Dăm câteva specimene: (Adevăr general) *In literatura nu există revoluții*; (Inst. civilizației române) *Am făcut saltul, am introdus organizațiunile occidentale, ne-am îmbătat...*; (Literatură) *In România de ieri, un scriitor nu s'a putut dezvolta în condițiuni naturale*; (Școala) *Școala e vinovată...*; (Pedagogie) *In școală învățăm nu pentru nota de trecere, nu „pentru profesor”, ci pentru viitorul fiicdrăuia din noi*. (De ce scrie) *Eu n'am crezut niciodată că literatura e un lux și nici nu i-am exagerat necesitatea sufletească. Dar dacă trebuie? Dacă în formarea societății are un rol primordial, sunt eu vinovat de aceasta? Elenii, romanii, spaniolii, englezii, italienii, francezii, nu sunt mai cunoscuți prin Omer, Virgil, Shakespeare, Dante, Racine sau Molière?* (Auto-prețuire). *Sunt atâtea vieți care se agită și trăiesc în cartea pe care o prezint astăzi cititorului.*

Premiind „*Vadul Hoșilor*” S. S. R. a făcut o glumă izbutită.

GH. CĂLINESCU

RESPIRAȚIA POEZIEI NOI ȘI SEMNELE GRAFICE.

Acei care au prilejul să examineze manuscrisul poetic abia proaspăt ieșit din ultimul tipar al creației, adesea se găsesc în fața unei succesiuni de fășii luminoase sau obscure a verbului poetic, a cărora coesiune însă trebuie să o desicteze și reconstituie. Aceasta din pricină că textul nu are nici o punctuație.

Să fie goană după particularitate?

— Nu. E desperarea cuiva care vroind să așeze semnele grafice ale respirației sale poetice, s'a văzut în neputință, de a se sluji de punctuația curentă, insuficientă și improprie.

Punctuația a rămas, în adevăr, cu mult întârziată asupra ritmului inspirației și măsurii melodice a materialului poetic. De aceea tocmai, după încercări nesatisfăcătoare de a aplica punctuația curentă, poetul descurajat a renunțat, preferând incoerența unei denaturări, fie ca mai apoi în preajma tiparului să se vadă nevoit la o melancolică transacție. Negreșit proza se resimte asemenea de insuficiența punctuației. Fraza intelectualizată de acum, parantezele implicite ale ideilor, parafrizarea cugetării, intervenția leit-motivului, încorporarea nuanțelor, sublinierea și acordările necesare, reprezintă o algebră superioară, căreia punctul, virgula și semnul exclamării îi sunt ajutoare cu mult prea elementare.

Mai disciplinată însă decât poezia, proza se trudește așa

cum poate să-și realizeze expresia cu aceste anexe simpliste. Insuficiența punctuației își face dovada evidentă, tocmai la acei scriitori care se slujesc de ea cu exactitate și îi mănuiesc desăvârșit întrebunțarea. Pe acest text perfect, lectorul întâmpină totuși, uneori, impedimentul unui semn impropriu, sau e nevoit să reconstituie sensul alterat al unei idei. Astfel, punctuația care nu e decât o slujitoare umilă și convențională a scrisului, adesea devine prin lipsă, factor responsabil și chiar culpabil.

Nu poate fi, negreșit, vorba de o nouă punctuație. E o constatare alături de altele în actualitatea fremetătoare a creației literare. Totuși, așa cum limba din necesitate și prin îndrăzneală își creează treptat dicționarul nou, se poate spera că în cadrul mult mai modest și limitat al punctuației, semne noi ale unei noi respirații intelectuale, vor veni cu încetul să se adauge vocabularului ei primitiv, la care îmbogățire se va alătura, curajul și măiestria de a se sluji de ele mai ingenios și mai apropiat. Până atunci acei care sunt amatori de „document”, ar putea găsi o voluptate în cercetarea textului prim al creației literare, text lipsit încă de constrângerea punctuației sau smălțat de semnele fantastice care au secondat imaginația încă liberă de rigorile ultime.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

PETRE P. SUCIU: *Pentru țărănism.*

Sburătorului nu-i rămâne indiferentă din cartea d-lui Suciuc înfățișarea literară a unui corp de doctrină politică, de și el este pe de-a întregul revendicat de un partid. Părăsind de mult literatura, căreia în prima tinerețe, d-l P. Suciuc îi consacrase tot avântul sufletului său entuziast; d-sa ne aduce în „*Pentru țărănism*”, sinceritatea convingerii și inspirație. De aceea omul politic se desprinde limpede și poate fi urmărit separat de politician.

Lupta, însă ani de zile pe tărâmul politicei militante, a imprimat scrisului d-lui Suciuc o însușire predominantă: ținuta oratorică și vehement combativ. Vorba scrisă e, par'că, vorbă auzită. Ai impresia că articolul nu trebuie să fie citit, ci rostit. În literatura noastră politică, volumul d-lui Suciuc e reprezentativ, tocmai prin reciproca influențare a literaturii și eloquenței, atribute la cari, în esență, se reduce temperamentul d-sale.

GR. L. TRANCU-IAȘI: *Cântecul vârtelniței* (Conferință ținută la Ateneul Român).

Problema industriei naționale și a protecționismului e înfățișată de conferențiar, nu atât sub aspectul economic, cât sub cel estetic. O incursiune rapidă, însă cuprinzătoare, prin literatură îl ajută să descopere acea trairică și durabilă legătură dintre țesătorie și sufletul popular. Fiecare neam își are țesăturile potrivite cu firea lui. Al nostru e unul din cele mai bogate în această privință, și, în același timp, din cele mai poetice.

În legătură cu fusul, și cu războiul se deapănă o gamă întreagă de sentimente. Cântecul fusului e cântecul sufletului popular. Țesătoria română e o frescă pe care neamul nostru încercat și-a imprimat povestea lui.

Văzută astfel, problema economică a protecționismului, devine o problemă etnică, scumpă celor de aceeași nație. În dovedirea ideii călăuzitoare, d-l Gr. L. Trancu-Iași alege ce e mai caracteristic și mai impresionant din literatura universală și, în deosebi, din cea română.

Conferința d-sale își păstrează de aceea tot interesul, chiar ca lectură. Aceasta este cel mai de bine lucru ce se poate spune de un cuvânt care a fost menit să se adreseze, pentru prima dată, urechii și nu ochiului.

MIHAIL IORGULESCU

CERCUL „ȘBURĂTORULUI”.

În ultimele patru ședințe ale Cercului „*Sburătorului*”, d-na Alice Sturza a citit farsa în trei acte „*Omul de cauciuc*” sau „*Motofoșo*”; d-nii Barbu Alinescu și Șt. Sfetescu, autorii lui *Mitu Boerul*, au citit noua lor comedie „*Melcii*”; G. Brăescu a început lectura noului său roman „*Surorile Vasilescu*”; iar d-na Paula Petrea a început un roman „*Scrisori între femei*”. D. Benador un act „*Ari Uri*”. Au mai citit articole și poezii: E. Lovinescu, Ion Barbu, Camil Baltazar, G. Nichita, G. Călinescu, Moșandrei, Sandu Tudor, D. N. Teodorescu, Sanda Movilă, etc., etc.

Secretar de redacție G. NICHITA.